

Bing Li:

A'ertai yuyan yuanyin hebi yanjiu. (Vowel Harmony in Altaic Languages.)

Beijing: Shangye yinshuguan, 2013. 364 s.

ISBN: 978-7-100-09790-1.

Již letmý pohled dozadu do bibliografie čtenáře utvrdí, že drží v rukou čínsky psanou monografii o altajské vokalické harmonii mimořádného významu: 76 titulů v čínštině, 177 v angličtině + němčině a 30 v ruštině tvoří velmi slušné podklady autorovy práce opřené i o terénní výzkumy a dobrou metodologii. Nyní šedesátiletý (*1954) autor má načteno kvantum zdrojů z fonetiky, fonologie, prozodie, obecné jazykovědy a má dobrý přehled o vokalické harmonii v jazycích světa, především v jazycích Afriky (abecedně i mimo jazyky Afriky: abuan, akan, anum, anywak, bantuské jazyky, brou, čukotština, dagaare, dholuo, finština, fula, gokana, igbo, kalabari, luo, maďarština, mon-khmerské jazyky, nez perce, nilotské jazyky, ogori, sre, sundština, tangale, terena, tibetština, tucano, tunen, turkana, uralské jazyky, vata, warlpili, yawelmani, yurok). Li Bing pochází z Dalienu z provincie Liaoning, angličtinu vystudoval na univerzitách v Xinjiangu a v Jilinu, doktorát z jazykovědy získal roku 1996 v Nizozemí na University of Amsterdam a nyní působí na Nankai University v Tianjinu. V publikacích se věnuje hlavně fonetice, oročunštině, tunguzským jazykům a jejich srovnávání například se starou turkičtinou.

Kniha je rozdělena do sedmi kapitol, ve kterých se autor postupně tematicky přibližuje tunguzským jazykům; těmi se nejvíce zabývá a jim také v knize věnuje nejvíce prostoru. V první kapitole (s. 1–46) se věnuje obecnému uvedení do problematiky vokalické harmonie. V druhé kapitole (s. 47–80) teoriím a metodám generativní fonologie a dále vstupním parametřům potřebným pro popis vokalické harmonie. Třetí kapitola (81–154) je věnována vokalické harmonii v turkických jazycích, čtvrtá kapitola (155–189) fonetickým základům a typům vokalické harmonie tunguzských jazyků, pátá kapitola (190–230) vokalické harmonii v jednotlivých tunguzských jazycích, pro které Li uvádí vlastní data a dále je analyzuje. V šesté kapitole (231–312) se věnuje vokalické harmonii v mandžuštině a šivejštině a v sedmé kapitole (313–349) provádí syntézu svého bádání o vývoji vokalické harmonie v tunguzských a altajských jazycích. Rozsáhlá bibliografie na konci knihy zabírá 13 stran (350–362) a v doslovu (363–364) Li zmiňuje projektovou podporu, pomoc všech úřadů a výzkumných organizací, o které se opíral při terénním výzkumu, a úplný seznam vesnic, kde výzkumy prováděl. Jmenuje také hlavní informanty ze všech lokalit a roky, kdy od nich čerpal data. Z čínských profesorů vyjadřuje vděk autoritám oboru, jako jsou Zhaonasite, Dobu (Dov), Zhao Mingming, Quejingzhabu (Čojdžindžav); ze západních to je amsterdamský profesor Norval Smith a světově známí Bernard Comrie a Gerhard Doerfer. Z dalších uvedených čínských specialistů má velký význam Dai Qingxia.

V první terminologické kapitole jsou kromě pojmosloví uvedeny koncepční přístupy k tématu a typy vokalické harmonie. Druhou metodologickou kapitolu otevírá nástin generativní fonologie, dále Li kromě tzv. modelu SPE a nelineární fonologie zdůrazňuje autosegmentální

členění, nedostatečnou specifičnost dosavadních hypotéz, omezení fonologické reprezentace a tzv. Obligatory Contour Principle, a nakonec se věnuje parametrům popisu vokalické harmonie. V třetí kapitole o turkických jazycích Li shrnuje dosavadní výzkum, systém a segmentální strukturu vokálů v turkických jazycích; dvě hlediska, která pak aplikuje na turkické vokály, jsou palatální harmonie a tzv. rounding harmony. Čtvrtou kapitolu věnovanou tunguzským jazykům Li začíná se stejnou vstupní systematikou jako u turkických jazyků, místo dvou typů harmonie však analyzuje odlišnosti vokalických systémů tunguzských jazyků, jejich diachronní vývoj a vztah ke konsonantnímu systému. V dalších kapitolách se Li věnuje analýze jazykového materiálu: v páté kapitole dvěma varietám oročunštiny, solonštině, lamuťštině, nanajštině a evenkštině, kde dále analyzuje i formální vlastnosti jejich vokalických systémů. V šesté kapitole se věnuje klasické mandžuštině, dále mluvené mandžuštině ve vesnici Sanjiazi a šivejštině se sumarizací závěrů o vokalické harmonii v tunguzských jazycích. Závěrečnou systémovou sedmou kapitolu Li pojímá diachronně. Po obecných poznámkách o vývoji tunguzské vokalické harmonie provádí tři komparační sondy klasické mandžuštiny ve vztahu ke třem živým jazykům, které se z ní vyvinuly: jde o variety hovorové mandžuštiny ve vesnicích Dawujiazi, Sanjiazi na severovýchodě Číny a o šivejštinu v severozápadní Ujgurské autonomní oblasti Xinjiang. Z diachronních komparací Li vyvozuje závěry o vývoji vokalické harmonie v tunguzských jazycích. Poté připojuje krátkou studii fonetického typu mongolských jazyků, na kterou navazuje prezentací souhrnného vývoje vokalického systému a vokalické harmonie altajských jazyků. Na závěr se Li znovu věnuje vývoji vokalické harmonie mongolských jazyků a nakonec obecnějšímu vývoji altajské vokalické harmonie z hlediska revidované altajské hypotézy.

V knize je patrná mírná disproporce mezi pozorností věnované primárně tunguzským oproti mongolským jazykům, navíc vlastní analýza vokalické harmonie turkických jazyků není průběžně zahrnována do dvou závěrečných systémových kapitol. Autorovi to ale není možné vyčítat. Není v silách jednotlivce a v možnostech standardní monografie provést veškerou potřebnou práci na materiálu všech altajských jazyků. Li se zaměřuje na tunguzskou a mongolskou část systému, metodologii a terénní výzkumy mezi Mongoly a Tunguzy. Svou práci dělá natolik dobře, že jeho texty (počínaje dizertací napsanou v angličtině roku 1996) patří mezi povinné položky světové bibliografie altaistiky a neaktuálnějších prací (např. KO – JOSEPH – WHITMAN 2014). I proto byla zde recenzovaná monografie publikována v prestižní čínské edici National Achievements Library of Philosophy and Social Sciences (Guojia zhexue shehui kexue chengguo wenku).

To, co Li prezentuje jako nový výsledek svého bádání (s. 347), je v první fázi odštěpení a změna turkického vokalického systému oproti původnímu obecně altajskému systému s fonologickými rysy typu RTR (*Retracted Tongue Root*). Z pokračující tunguzsko-mongolské skupiny se dále vyčleňuje tunguzská, která dodnes zachovává původní systém RTR, kdežto systém mongolských jazyků se člení podle geografického výskytu na ojratštinu + kalmyčtinu na západě mongolského areálu, která se mění na typ podobný turkickým jazykům a na centrální a východomongolské jazyky, které stejně jako tunguzské uchovávají původní systém RTR. Recenzní zprávu o obsahu monografie lze uzavřít konstatováním, že zjištěný výsledek

nevyklučuje interpretaci tohoto vývoje skrze areálové kontakty a může být využit v pokračující diskusi o míře genetické a areálové příbuznosti altajských jazyků.

LITERATURA

- ARD, Josh. 1984. Vowel harmony in Manchu: a critical overview. *Journal of Linguistics*. Vol. 20, s. 57–80.
- KO, Seongyeon – JOSEPH, Andrew – WHITMAN, John. 2014. Comparative consequences of the tongue root harmony analysis for proto-Tungusic, proto-Mongolian, and proto-Korean. In: ROBBEETS, Martine – BISANG, Walter, eds. *Paradigm Change. In the Transeurasian languages and beyond*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins. Studies in Language Companion Series, Vol. 161, s. 141–176.
- LI, Bing. 1996. *Tungusic Vowel Harmony. Description and analysis*. Amsterdam: Holland Institute of Generative Linguistics. HIL Dissertations, Vol. 18

Recenzní zpráva vznikla díky podpoře GA ČR v grantech P406/12/0655 a 15-12215S.

Michal Schwarz

Department of Linguistics and Baltic Studies

Faculty of Arts, Masaryk University

Arna Nováka 1, 602 00 Brno

Czech Republic

schwarz@phil.muni.cz